

Київський університет імені Бориса Грінченка

ПИЛИПІВ ОЛЬГА ЗЕНОВІЇВНА

УДК 373.55:373.5.046.12:37.018.1 «20/21»

**РОЗВИТОК ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКІЛ ПЕРШОГО СТУПЕНЯ
ПРИВАТНОЇ ФОРМИ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ
(КІНЕЦЬ ХХ – ПОЧАТОК ХХІ СТОЛІТТЯ)**

13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2021

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Державному вищому навчальному закладі «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», м. Івано-Франківськ.

Науковий керівник:

доктор педагогічних наук, доцент
Джус Оксана Володимирівна,
Державний вищий навчальний заклад
«Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»,
завідувач кафедри професійної освіти та
інноваційних технологій.

Офіційні опоненти:

доктор педагогічних наук, доцент
Гавриленко Тетяна Леонідівна,
Національний університет «Чернігівський
колегіум» імені Т.Г. Шевченка,
професор кафедри соціальної роботи та
освітніх і педагогічних наук;

кандидат педагогічних наук, доцент,
Бондаренко Геннадій Леонідович,
Київський університет імені Бориса Грінченка,
завідувач кафедри початкової освіти.

Захист відбудеться 11 травня 2021 року о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.133.01 у Київському університеті імені Бориса Грінченка за адресою: 04053, м. Київ, вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2.

Із дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Київського університету імені Бориса Грінченка (04212, м. Київ, вул. Маршала Тимошенка, 13-Б) та на сайті kubg.edu.ua.

Автореферат розісланий «__» квітня 2021 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. А. Венгловська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В умовах розбудови модерної системи шкільної освіти та розроблення ефективних шляхів її подальшого поступу задля піднесення до кращих європейських і світових зразків актуалізовано осмислення корисних практик в освітньому просторі України. У царині поступу НУШ першорядним є створення умов для зростання особистості, готової до творчої життєдіяльності в умовах непередбачуваних змін. Школа не має відставати від повсякчасних суспільних змін і запитів батьків та громадянського суспільства, здобутків педагогічної інноватики.

Нині початкова школа покликана виконувати особливу місію щодо формування в учнів базових (життєвих) культурних, предметних компетентностей, забезпечення наступності між дошкільною і базовою освітою. Вона функціонує відповідно до Законів України «Про освіту» (2014), «Про повну загальну середню освіту» (2020), Концепції «Нова українська школа» (2016), у руслі Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки (2011).

За цих обставин незмога вдосконалювати шкільну освіту, зокрема початкову, без опори на кращі здобутки минулих періодів. Тому набуває актуальності вивчення та творче осмислення продуктивних історико-педагогічних здобутків українських учених і освітян задля адаптації в практику ЗЗСО, зокрема початкових шкіл приватної форми власності й тих, що засновані релігійними громадами.

Історіографічний і джерелознавчий огляд досліджень із проблеми розвитку загальноосвітньої школи I ступеня приватної форми власності в територіальних і хронологічних межах наукового пошуку дає підстави стверджувати, що окреслена тема цілісно й системно не досліджувалась.

Окремі теоретичні та історико-педагогічні аспекти поступу загальноосвітніх шкіл приватної форми власності (у різні роки) розкрито в численних наукових працях Л. Артемової, Т. Гавриленко, Л. Гриневич, А. Джуринського, О. Драч, Ф. Левітаса, О. Любара, В. Майбороди, М. Стельмаховича, Д. Федоренка. Вихідні методологічні положення дослідження ґрунтуються на доробках сучасних українських учених: О. Адаменко, Л. Березівської, Я. Бурлаки, С. Гончаренка, Н. Гупана, Н. Дічек, Г. Іванюк, Я. Калакури, О. Савченко, О. Сухомлинської. Нормативно-організаційні умови стратегії розбудови, становлення та розвитку системи шкільної освіти в Україні висвітлені в працях В. Андрущенко, В. Бондаря, Г. Бондаренка, М. Дарманського, І. Зязюна, В. Кременя, які використовуємо як джерела дослідження задля виокремлення основних положень педагогічної думки і передових практик, кількісних і якісних показників у поступі шкільної мережі початкових шкіл приватної форми власності цих років. Результати студіювання джерел засвідчують, що розвиток загальноосвітніх шкіл I ступеню приватної форми власності Україні в означеному в темі відрізку історії як наукова проблема комплексно та системно не вивчалась.

Своєчасність дослідження спричинена потребою розширення історико-педагогічних знань про поступ означеного феномена у перебігу зазначеного відрізка історії у сув'язі з педагогічними інноваціями й авторськими практичними здобутками, що впливали на урізноманітнення моделей загальноосвітніх шкіл I ступеня приватної форми власності в системі освіти України.

Суспільна і наукова значущість, відсутність цілісного й системного історико-педагогічного дослідження з окресленої наукової проблеми в історико-педагогічних розвідках зумовили вибір теми **«Розвиток загальноосвітніх шкіл першого ступеня приватної форми власності в Україні (кінець ХХ – початок ХХІ століття)»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи Державного вищого навчального закладу «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» «Історико-педагогічні проблеми навчання і виховання в системі безперервної освіти» (державний реєстраційний номер 0108U009122), «Доуніверситетська і післядипломна освіта як засіб самореалізації та професійного вдосконалення особистості у системі ціложиттєвого навчання: український і зарубіжний досвід» (державний реєстраційний номер 0117U005542).

Тему дисертації затверджено Вченою радою Державного вищого навчального закладу «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (протокол № 11 від 27.11.2013) й узгоджено в Міжвідомчій раді з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології НАПН України (протокол № 10 від 17.12.2013).

Мета дослідження – цілісно і системно дослідити феномен поступу загальноосвітніх шкіл першого ступеня приватної форми власності, спричиненого соціальними, економічними, політичними детермінантами в руслі розбудови системи освіти незалежної України задля виокремлення ідей, що можуть бути корисними в розбудові нової української школи.

Для досягнення мети визначено такі **завдання**:

1. Здійснити огляд джерел і систематизувати їх за проблемою дослідження.
2. Розробити періодизацію розвитку загальноосвітніх шкіл I ступеня приватної форми власності в територіальних і хронологічних межах дослідження.
3. Розкрити феномен розвитку загальноосвітніх шкіл I ступеня приватної форми власності в Україні (1991–2018).
4. Схарактеризувати педагогічні інновації та практики у поступі загальноосвітніх шкіл I ступеня приватної форми власності в Україні (у хронологічних межах дослідження).

Об'єкт дослідження – розвиток загальноосвітніх шкіл I ступеня України в історичній ретроспективі (1991–2018).

Предмет дослідження – організаційні, змістово-методичні надбання у поступі загальноосвітніх шкіл I ступеня приватної форми власності у контексті модернізації системи шкільної освіти в Україні (1991–2018).

Хронологічні межі дослідження охоплюють 1991–2018-й роки. *Визначення нижньої хронологічної межі (1991)* пов'язане зі становленням і розвитком загальноосвітньої школи I ступеня приватної форми власності в системі освіти незалежної України, зумовленої утвердженням демократичних, соціально-економічних перетворень, визнанням (на державному рівні) прав батьків, культурно-релігійних і громадських осередків щодо вибору закладів шкільної освіти для забезпечення якісного навчання, виховання дітей молодшого шкільного віку.

Верхня межа дослідження – 2018 р.– зумовлена впровадженням в освітній процес початкових шкіл концептуальних ідей Нової української школи, що ґрунтується на домінанті дитиноцентризму та сприяє розбудові модерного освітнього простору.

Територіальні межі дослідження охоплюють територіальні межі України.

Теоретичну основу дослідження становлять положення, провідні стратегії (соціальні, освітні, економічні, глобальні), ідеї щодо реформування освітньої галузі в добу незалежної України (В. Андрущенко, І. Бех, С. Гончаренко, Б. Гершунський І. Зязюн, В. Кремень, В. Огнев'юк, О. Савченко, О. Сухомлинська); методологічні підходи: парадигмальний – для цілісного дослідження феномену розвитку загальноосвітньої школи першого ступеня приватної форми власності у вимірі історичного часу, висвітлення взаємозв'язків між законодавчо-правовим регулюванням освітньої галузі та якісними і кількісними змінами, що характеризують урізноманітнення діяльності загальноосвітніх шкіл в умовах трансформації системи освіти від знаннєво-нормативної – до особистісно орієнтованої парадигми; диференційований підхід забезпечив виявлення та обґрунтування феномену становлення та розвитку загальноосвітньої школи першого ступеня приватної форми власності в системі освіти України; наукові студії ґрунтуються на провідних теоретичних положеннях до історико-педагогічних досліджень, виконуваних сучасними українськими вченими: О. Адаменко, Л. Артемовою, А. Вихрущем, Л. Березівською, Н. Гупаном, Н. Дічек, О. Драч, Г. Іванюк, Я. Калакурою, О. Сухомлинською, Є. Хриковим.

Для досягнення мети та реалізації завдань на різних етапах використано комплекс **методів** дослідження: *загальнонаукові* (історико-педагогічний аналіз, синтез, узагальнення, ретроспективний, хронологічний), що уможливили вивчення стану дослідження наукової проблеми, обґрунтування періодів і етапів розвитку загальноосвітньої школи першого ступеня приватної форми власності в окреслених хронологічних межах, виявлення особливостей досліджуваного феномену (організаційних, змістово-методичних); *історико-генетичний* – для структурування та систематизації джерел дослідження; аналіз законодавчо-нормативної бази, дослідження педагогічних інновацій та практик, що впливали на розвиток загальноосвітніх шкіл I ступеня приватної форми власності; *проблемно-генетичний* уможливив реконструювати й охарактеризувати діяльність загальноосвітніх шкіл I ступеня приватної форми власності в історичних межах студій; *термінологічний* дав змогу визначити поняттєво-термінологічний апарат дослідження, уточнити поняття; *історико-компаративістський* – задля розроблення періодизації означеного феномена (1991–2018); *конкретно-історичний* використано з метою вивчення документів, що визначають завдання та провідні магістралі розвитку загальноосвітніх шкіл у системі освіти України; *нарративний* – для різностороннього вивчення наукової проблеми у сучасному українському та зарубіжному дискурсах; *статистичні* допомогли схарактеризувати динаміку розвитку мережі загальноосвітніх шкіл першого ступеня приватної форми власності.

Джерельну базу дослідження становлять *документи* (опубліковані та неопубліковані), що регулювали становлення та розвиток загальноосвітніх шкіл приватної форми власності в структурі системи освіти незалежної України у

зазначених хронологічних межах: закони, постанови Кабінету Міністрів України з питань розбудови загальноосвітньої школи, положення, що визначали нормативні умови діяльності загальноосвітніх шкіл приватної форми власності, впровадження стандартів змісту загальної середньої освіти (школи I ступеня); *нарративні* – матеріали періодичних педагогічних видань досліджуваного періоду, що висвітлювали актуальні проблеми становлення та розвитку загальноосвітніх шкіл приватної форми власності: «Шлях освіти» (1995–2012), «Рідна школа» (1992–2018), «Педагогіка і психологія» (1993–2018), «Початкова школа» (1991–2018), «Директор школи, ліцею, гімназії», (1999–2018); *інтерпретаційні* (монографії, дисертації, наукові статті) українських учених і вчителів, де відображено ідеї про становлення і розвиток приватного шкільництва в Україні та є першоджерелами для нашого дослідження; *дидактичні* (продукти педагогічної діяльності: навчальні програми і навчальні плани, авторські підручники та посібники для учнів і вчителів, методичні розробки уроків і дозвіллевих заходів, методичні рекомендації науковців України), які теж є першоджерелами; *довідкові* – «Інформаційний збірник Міністерства освіти УРСР» (1990–1991), «Інформаційний збірник Міністерства освіти України» (1992–2000), «Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України» (2001–2010) та ін.), що містять фактичний матеріал для вивчення розвитку початкової освіти в окреслених хронологічних межах для з'ясування характеру поступу кількісних показників щодо мережі та особливостей організації діяльності загальноосвітніх шкіл першого ступеня приватної форми власності; *словники*.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що *вперше* здійснено цілісне і системне дослідження наукової проблеми феномену розвитку загальноосвітніх шкіл першого ступеня приватної форми власності в Україні (1991–2018) і схарактеризовано перебіг змін у зазначеному відрізку історії. Історико-педагогічна реконструкція розвитку загальноосвітньої школи першого ступеня приватної форми власності дала змогу виявити нові знання про урізноманітнення інноваційних загальноосвітніх шкіл першого ступеня приватної форми власності у структурі системи освіти України у руслі адекватних часові суспільних, економічних, соціально-правових детермінант.

На засадах парадигмального, цивілізаційного та диференційованого підходів розроблено періодизацію розвитку загальноосвітніх шкіл першого ступеня приватної форми власності в Україні (1991–2018) відповідно до критеріїв: *соціальних* (запити батьків і суспільства, механізми державного регулювання) і *педагогічних* (організаційні та дидактичні) та виокремлено два періоди і етапи в них. I період (1991–2000) – становлення законодавчої та нормативної бази діяльності закладів освіти приватної форми власності; у цьому періоді виокремлено три етапи: (1991–1994) – становлення діяльності приватних загальноосвітніх шкіл I ступеня в системі шкільної освіти незалежної України; (1994–1996) – розвиток варіативних моделей загальноосвітніх шкіл I ступеня різних типів і структур; (1996–2000) – утвердження приватних загальноосвітніх навчальних закладів у системі освіти України. У другому періоді (2000–2018) – розвиток мережі загальноосвітніх шкіл першого ступеня приватної форми власності виокремлено два етапи: (2000–2007) – зростання гальмівних чинників впливу на розвиток загальноосвітніх шкіл I ступеня

приватної форми власності, (2007–2018) – урізноманітнення моделей і структур загальноосвітніх шкіл приватної форми власності. *Уточнено* поняття «розвиток приватних загальноосвітніх навчальних закладів першого ступеня приватної форми власності» як історико-педагогічне (феномен), що характеризується динамікою кількісних і якісних змін, зумовлених запитами суспільства і батьків щодо початкової освіти дітей і підготовки їх до життя в мінливому світі. *Подальшого розвитку набули* систематизація джерел із проблеми дослідження за тематично-проблемним, хронологічним критеріями, характеристика еволюції феномену поступу загальноосвітніх шкіл першого ступеня приватної форми власності у сув'язі з педагогічними інноваціями і продуктивними практиками в умовах трансформації освітніх парадигм в Україні.

До наукового обігу введено фактологічний матеріал про діяльність загальноосвітніх шкіл першого ступеня приватної форми власності, практичний досвід інноваційної діяльності вчителів (рукописні матеріали з фондів закладів освіти).

Практичне значення одержаних результатів. Основні положення, узагальнення, фактологічний матеріал дисертаційного дослідження можуть використовуватися для оновлення контенту викладання навчальних дисциплін: «Історія педагогіки», «Педагогіка», «Педагогічні технології»; розширення тематики курсових, бакалаврських і магістерських робіт для здобувачів першого (бакалаврського) та другого (магістерського) освітніх рівнів, здійснення подальших наукових досліджень із проблем розвитку закладів загальної середньої освіти приватної форми власності в Україні; можуть бути корисними для підготовки навчально-методичного забезпечення та укладання підручників ЗЗСО (початкових шкіл) в умовах НУШ.

Результати дослідження **впроваджено** у практику роботи ТзОВ «Школа вільних та небайдушких» (акт про впровадження № 229 від 20.03.2020), комісії Української Греко-Католицької Церкви у справах освіти та виховання (довідка про впровадження № 3 від 06.04.2020), приватної початкової школи «Католицька школа святого Василя Великого» (акт про впровадження № 43 від 07.05.2020); освітньо-методичного центру неперервної освіти ім. Отця Ю. Дзеровича (довідка про впровадження № 6/20 від 17.08.2020); освітній процес закладів вищої освіти України: ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» (довідка про впровадження № 260 від 04.05.2020), Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (довідка про впровадження № 283/1/01-13 від 13.05.2020), Класичного приватного університету (акт про впровадження № 1350 від 31.05.2020), Львівського національного університету імені Івана Франка (довідка про впровадження №1724-н від 09.07.2020).

Особистий внесок здобувача. Авторські ідеї, оприлюднені в наукових статтях, є результатом самостійних дослідницьких пошуків. У зарубіжній колективній монографії «Theory and practice of introduction of competence approach to higher education in Ukraine» опубліковано розділ «The development of the first degree of secondary schools in private ownership in Ukraine (the end of XXth and early XXIst

century)» у співавторстві з О. Джус, авторові належить теоретичне обґрунтування інтерпретації здобутків загальноосвітніх шкіл I ступеня приватної форми власності наприкінці ХХ – на початку ХХ ст.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації висвітлювалися в доповідях на науково-практичних конференціях різного рівня, а саме: *міжнародних* – «Педагогічна теорія і практика в контексті інтеграційних процесів» (Тернопіль, 2014), «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації» (Переяслав-Хмельницький, 2015), «Еколого-валеологічне виховання дітей дошкільного та молодшого віку в сучасному освітньому просторі» (Суми, 2015), «Актуальні проблеми сучасної соціології, соціальної роботи та професійної підготовки фахівців» (Ужгород, 2016), «Філософсько-психологічні аспекти духовності в діяльності громадських організацій» (Львів, 2020); *всеукраїнських із міжнародною участю* – «Наука України. Перспективи та потенціал» (Одеса, 2015); *всеукраїнських* – «Актуальні проблеми педагогічної науки» (Миколаїв, 2015), «Мирослав Гнатович Стельмахович – видатний український педагог» (Івано-Франківськ, 2014), «Десяті педагогічні читання пам'яті М.М. Дарманського: Розвиток системи освіти України в умовах євроінтеграційних процесів: здобутки і перспективи» (Хмельницький, 2015), «Досвід роботи сучасного вчителя: практичні розробки та теоретичні надбання» (Полтава, 2020), «Україно моя вишивана: етнокультурний та освітньо-виховний потенціал української вишиванки» (Івано-Франківськ, 2020); *регіональній* – «Педагогічна система К. Д. Ушинського і сучасність» (Львів, 2014), а також на IV українсько-польських історико-педагогічних читаннях «Розвиток української та польської освіти і педагогічної думки (XIX–XXI ст.)» (Львів, 2015).

Результати дослідження обговорювалися на засіданнях кафедр педагогіки та освітнього менеджменту імені Богдана Ступарика, професійної освіти та інноваційних технологій ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника».

Публікації. Основні положення дослідження відображено у 19 публікаціях (із них 18 одноосібні, 1 – у співавторстві), зокрема: 5 – у фахових виданнях України; 1 – в іноземному періодичному виданні; 1 – у науковому виданні (розділ колективної монографії, у співавторстві); 3 – у збірниках наукових праць; 9 – у матеріалах науково-практичних конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації становить 235 сторінок, із них 159 – основного тексту. У дослідженні вміщено 9 додатків (на 25 сторінках). Список використаних джерел складає 361 найменування на 32 сторінках. Зміст дисертації візуалізовано 5 таблицями і 3 рисунками.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, проаналізовано ступінь дослідження наукової проблеми в історико-педагогічній науці, схарактеризовано хронологічні межі та джерельну базу, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет,

висвітлено теоретичні основи дослідження та методи, обґрунтовано наукову новизну, теоретичне і практичне значення одержаних результатів, подано відомості про впровадження й апробацію результатів наукового пошуку, особистий внесок автора, дані про публікації, структуру та обсяг дисертації.

У першому розділі – **«Становлення та розвиток загальноосвітніх шкіл першого ступеня приватної форми власності в Україні (1991–2018) як проблема дослідження»** – проаналізовано і систематизовано історіографію та джерела дослідження наукової проблеми, з'ясовано ступінь її висвітлення, аргументовано методологічні засади та розроблено періодизацію розвитку загальноосвітніх шкіл першого ступеня приватної форми власності у відрізку історії (1991–2018).

Відповідно до хронологічного та проблемно-тематичних критеріїв систематизовано джерела дослідження, що по суті забезпечило розв'язання наукової проблеми. Історіографічні праці, що опосередковано висвітлюють наукову проблему, розглядаємо як джерела дослідження і відносимо до групи *інтерпретаційних* джерел. Цю групу складають монографії, дисертації, наукові праці, що висвітлювали методологічні засади історико-педагогічних досліджень і становлять як наукове підґрунтя, так і джерела дослідження: О. Адаменко, Л. Артемова, Л. Березівська, А. Вихрущ, С. Гончаренко, Н. Гупан, Н. Дічек, А. Джуринський, О. Драч, Г. Іванюк, Я. Калакура, Н. Калениченко, О. Любар, В. Майборода, О. Сухомлинська, М. Стельмахович, Д. Федоренко, Є. Хриков, М. Ярмаченко; трактування змісту, смислів і цілей поступу системи шкільної освіти в Україні в контексті зміни освітніх парадигм: Т. Гавриленко, Ф. Левітас, Л. Медвідь; організаційні, змістові парадигмальні зміни в шкільній освіті учнів подано в працях українських учених В. Бондаря, М. Дарманського, С. Гончаренка, Л. Гриневич, В. Кузя, В. Курила, Ю. Мальованого, О. Міхна, О. Савченко, С. Трубачевої. Окремі аспекти, дотичні до наукової проблеми дослідження висвітлені в працях українських педагогів-компаративістів: В. Кравець, Н. Лавриченко, О. Локшиної, А. Сбруєвої.

У руслі дослідження проблематики розвитку загальноосвітніх шкіл першого ступеня приватної форми власності в Україні (1991–2018) науковий інтерес становлять праці сучасних учених, що віднесено до групи наративних джерел, в яких висвітлено різні аспекти наукового дискурсу: практики модернізації шкільної освіти в Україні та зарубіжжі (О. Алексеєв, Ю. Алексеєв, А. Алексюк, Г. Бондаренко, О. Друганова, В. Жижк); організації освітнього процесу в школах нового типу (В. Алфімова), становлення приватних шкіл різних типів і управління їхнім розвитком, соціальну місію таких шкіл (Л. Калініна, О. Бровко, О. Тимакович, О. Булдович, О. Бурим), магістралі розвитку шкіл нового типу в системі освіти України (Н. Настенко, В. Чугаєвський, О. Рудіна, О. Фисюк, Є. Чернишова, П. Юхименко); становлення та розвиток закладів освіти недержавних форм власності в руслі розбудови громадянського суспільства, забезпечення наступності та якості освіти учнів (Б. Корольов, Б. Коротяєв, Є. Кузнецова, М. Кушнарьова, Г. Міряха, О. Мовчун); моделі партнерства сім'ї та школи, вплив духовних цінностей на формування соціальної привабливості загальноосвітніх шкіл приватної форми власності (С. Цюра, М. Цюрупа). Особливості становлення загальноосвітніх

шкіл приватної форми власності подано в працях сучасних дослідників: В. Астахової, К. Астахової, В. Журавського, О. Радченко, Л. Паращенко, Д. Гнатюка, Л. Даниленко, Т. Дерев'янка, Л. Калініної, І. Лугового, Л. Онищук, Н. Островерхової, Л. Карамушки.

Доведено відсутність у сучасному науковому полі дослідження з проблеми розвитку загальноосвітніх шкіл першого ступеня приватної форми власності в Україні, у зазначених хронологічних межах. Уточнено та схарактеризовано поняття «розвиток загальноосвітніх шкіл першого ступеня приватної форми власності». Його трактуємо як історико-педагогічне явище (феномен), що характеризується динамікою кількісних і якісних змін, зумовлених запитами суспільства і батьків щодо початкової освіти дітей і підготовки їх до життя в мінливому світі.

За результатами історико-педагогічних студій, виокремлено законодавчо-нормативні джерела, що регулювали розвиток загальноосвітніх шкіл першого ступеня приватної форми власності відповідно до парадигмальних змін і усталення системи освіти України у поступі історичного часу. Досліджено трансформацію понять: загальноосвітня школа I ступеня (1991), загальноосвітній навчальний заклад I ступеня (2000); заклад загальної середньої освіти (2017).

Встановлено, що еволюційний поступ загальноосвітніх шкіл приватної форми власності у законодавчо-нормативному полі того часу закріплено в законах про освіту, державних програмах, постановах Кабінету Міністрів України, доктринах і концепціях. Узаконення становлення і розвитку загальноосвітніх шкіл першого ступеня приватної форми в Україні у зазначеному відрізку історії відповідало тогочасним запитам суспільства (батьків) щодо освіти дітей і рівню законодавчої бази. Так, у Державній національній програмі «Освіта»: Україна XXI століття, (1993) окреслено ключові принципи освіти – варіативності, доступності, культуровідповідності, вибору; Постановою Кабінету Міністрів України № 228 від 05.04.1994 приватним особам надано право приймати рішення про створення, реорганізацію, ліквідацію, перепрофілювання загальноосвітніх шкіл; згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 964 від 14.06.2000 і № 778 від 27.08.2010 «Про затвердження Положення про загальноосвітній навчальний заклад» унормовано діяльність загальноосвітніх шкіл приватної форми власності відповідно до чинного законодавства та на підставі затверджених статутів, відповідності організації навчально-виховного процесу вимогам державного стандарту. Результати студіювання Законів України «Про освіту» (1991, 2017), «Про загальну середню освіту» (1999); «Концепції нової української школи» (2016) дали змогу обґрунтувати актуальність наукової проблеми та перспективи подальших досліджень різних аспектів означеної проблеми у руслі запитів суспільства.

З'ясовано вплив авторських дидактичних джерел на розбудову інноваційних освітніх загальноосвітніх шкіл першого ступеня приватної форми власності: методичні розробки вчителів, навчальні програми, авторські підручники та посібники – «Математика» для учнів 1–4 класів (О. Гісь, І. Філяк), інтегровані посібники для учнів і вчителів «Українська мова та літературне читання», «Букварик для небайдужиків», «Післябукварик» (У. Добріка); «Планета міркувань» (О. Гісь), для учнів 1–4 класів; «Природознавство» (Л. Хоршунова); авторські тематичні

дидактичні матеріали, що засвідчують перспективний досвід роботи суцільних в Україні закладів загальної середньої освіти (початкових шкіл) приватної форми власності.

На засадах парадигмального, цивілізаційного, диференційованого підходів, відповідно до соціальних та педагогічних критеріїв розроблено періодизацію розвитку загальноосвітніх шкіл I ступеня приватної форми власності у територіальних і хронологічних межах дослідження, схарактеризовано два періоди і етапи в них.

Перший період (1991–2000) – становлення законодавчої та нормативної бази діяльності загальноосвітніх шкіл приватної форми власності. У цьому періоді виділено три етапи: становлення приватних загальноосвітніх шкіл першого ступеня в системі шкільної освіти незалежної України (1991–1994); розвиток варіативних моделей загальноосвітніх шкіл першого ступеня приватної форми власності різних типів та структур (1994–1996); утвердження приватних загальноосвітніх навчальних закладів у системі освіти України (1996–2000).

Другий період (2000–2018) – розвиток мережі загальноосвітніх шкіл першого ступеня приватної форми власності (2000–2018) характеризується двома етапами: I етап (2000–2007) – зростання гальмівних чинників впливу на розвиток загальноосвітніх шкіл першого ступеня приватної форми власності (2000–2007); II етап (2007–2018) – урізноманітнення моделей і структур загальноосвітніх шкіл першого ступеня приватної форми власності (2007–2018). Періодизація ґрунтується на ідеї про тяглість і зв'язки педагогічних явищ у поступі історії, тому межі періодів і етапів є умовними, у їхньому визначенні спираємося на закони, концепції, положення і постанови, що визначали унормовані зміни в діяльності загальноосвітніх шкіл першого ступеня приватної форми власності в хронологічних межах дослідження.

Історико-генетична реконструкція розвитку загальноосвітніх шкіл першого ступеня в різні періоди дала змогу розкрити досліджуваний феномен і охарактеризувати його поступ на кожному з періодів і етапів.

У другому розділі – **«Феномен поступу загальноосвітніх шкіл першого ступеня приватної форми в Україні (1991–2018-і роки)»** – розкрито еволюцію становлення і розвитку загальноосвітніх шкіл першого ступеня приватної форми власності, охарактеризовано зростання кількісних і якісних змін їхньої мережі відповідно до розробленої періодизації.

Встановлено, що в умовах часткової демократизації в радянську добу (1988) в Україні закладено нормативно-правові передумови започаткування діяльності загальноосвітніх шкіл приватної форми власності у руслі чинного на той час законодавства про освіту радянської доби, до яких належать ліцей «Гранд» (м. Київ, 1988), приватна школа «Гранд» – «Феномен» (м. Київ, 1991), гімназія «Гармонія» (м. Київ) – їх розглядаємо в руслі педагогічних передумов становлення і розвитку загальноосвітніх шкіл першого ступеня в перші роки доби незалежної України.

З'ясовано сутність феномена становлення і розвитку загальноосвітніх шкіл приватної форми власності, що полягає в увиразненні й урізноманітненні організації освітнього процесу, створенні умов для вибору учнями різноманітних предметів із

дотриманням державного стандарту змісту початкової освіти (додаткових освітніх послуг). Приватні загальноосвітні школи першого ступеня вирізнялись гнучкими й оригінальними моделями, прийнятними для батьків і учнів, їхніх власників.

За результатами аналізу рукописних і друківаних документів із Ф. 166 ЦДАВО України – звітів, аналітичних довідок (рукописних матеріалів з архівів приватних загальноосвітніх шкіл) – виявлено кількісні показники зростання загальноосвітніх шкіл першого ступеня приватної форми власності в зазначеному відрізку історії змінювалась відповідно до стратегій держави в освітній галузі. У перший період, на етапі становлення діяльності приватних загальноосвітніх шкіл першого ступеня в системі шкільної освіти незалежної України (1991–1994) започатковано освітню діяльність дитячого центру «Плекальня» – приватної початкової школи повного дня з поглибленим вивченням англійської мови, за авторськими методиками (м. Київ); 1991 року за проектом Марії Чумарної відкрито авторську загальноосвітню школу «Тривіта» (м. Львів) із початковими класами в її структурі. Освітня діяльність школи ґрунтувалась на гуманістичних україноцентрованих ідеях у руслі особистісно орієнтованого навчання і виховання учнів. Школа-дитячий садок «Лісова казка» (1992) провадила освітню діяльність із поглибленим вивченням іноземних мов (м. Київ), а 1994 року її реструктуризовано в гімназію «Апогей». У межах першого етапу в Києві засновано загальноосвітню школу I ступеня «Афіни» (1994). Встановлено: в історичному відрізку, що відносимо до першого періоду (1991–2000) на становлення загальноосвітніх шкіл приватної форми власності достатньо сприятливо впливала державна політика, що зумовило численне зростання таких шкіл на теренах усієї України, урізноманітнення їхніх моделей і структур. Загальноосвітні школи (загальноосвітні навчальні заклади, 1994) першого ступеня в ці роки вирізнялись за концептуальними підходами (відповідно до потреб батьків і власників), особливостями організації освітньої діяльності (школи повного дня, школи з додатковими освітніми послугами), змістово-технологічним спрямуванням. Другий етап (1994–1996) першого періоду характеризується утвердженням приватних початкових шкіл у структурі системи освіти незалежної України. Палітру цих шкіл доповнено такими: школа-гімназія «Відродження», заснована 1995 року в м. Львів. В її структурі функціонувала початкова школа повного робочого дня з поглибленим вивченням іноземних мов та ІКТ, проектним навчанням і навчанням на дослідженнях згідно з комплексною програмою «Розвитку дитини «Росток»» задля формування ціннісної системи знань про людину та природу; приватна школа-дитячий садок «Перша ластівка» (1996), м. Івано-Франківськ. Виявлено, що на другому етапі розвиток загальноосвітніх шкіл першого ступеня визначався урізноманітненням варіативних моделей різних типів та структур (1994–1996).

Встановлено утвердження приватних загальноосвітніх навчальних закладів у системі освіти України на третьому етапі (1996–2000) першого періоду, розробленої періодизації. За результатами статистичного аналізу виявлено позитивну динаміку зростання кількісних показників, що засвідчують зростання загальноосвітніх шкіл першого ступеня приватної форми власності цих років: 1996–1997 н.р. в Україні функціонували 89 приватних шкіл, в яких навчалися 9200 учнів; 1997–1998 н.р. діяло 147 (+59) таких загальноосвітніх навчальних закладів, у них навчались 13200

учнів. Упродовж наступних двох років у різних областях України діяли 229 закладів (+82), що забезпечували навчання 20334 учнів.

Виявлено, що на першому етапі (2000–2007) другого періоду запити батьків щодо шкільної освіти учнів в умовах загальноосвітніх навчальних закладах приватної форми власності, випереджали чинні в ті роки законодавчі норми щодо їхнього фінансування, що стало гальмівним чинником розвитку і призвело до зниження темпів поступу мережі загальноосвітніх шкіл першого ступеня приватної форми власності. Досліджено становлення і поступ у ці роки низки українських греко-католицьких шкіл, що поєднували вивчення основ наук, морально-релігійне та інтелектуальне зростання особистості: Школа Святої Софії (м. Львів, 2001), Католицька школа святого Василя Великого (м. Івано-Франківськ, 2002). Виявлено, що, попри зниження темпів зростання шкільної мережі, характерним було урізноманітнення типів загальноосвітніх навчальних закладів першого ступеня приватної форми власності на відміну від попереднього періоду та виокремлених у ньому етапів.

За результатами наукового пошуку, в історичному відрізку другого періоду, на етапі (2007–2018) – урізноманітнення типів і структур загальноосвітніх шкіл першого ступеня приватної форми власності – виявлено розширення мережі модерних моделей загальноосвітніх навчальних закладів (I ступеня), а саме: мережеві школи КМДШ (м. Київ, м. Львів); «Еколенд» (м. Львів); «Think Global» – мережа приватних шкіл у містах Київ, Тернопіль, Львів, Харків, Ірпінь, Хмельницький, Вінниця, Луцьк, Кременчук; «Школа вільних та небайдужих» (м. Львів). З'ясовано призупинення дії гальмівних чинників і зростання позитивної динаміки мережі загальноосвітніх шкіл приватної форми власності 2015–2016 н.р.: зі 170 шкіл, де навчалось 20274 учнів, до 180 (23466 учнів); у 2016–2017 н. р. функціонувало 190 шкіл (27480 учнів), а 2017–2018 н. р. діяло 228 шкіл, де навчалися 32832 учні; 2018 р. порівняно з 2016 р. кількість приватних шкіл зросла на 37,5%.; 2018–2019 н. р. в Україні відкрилося 29 нових приватних шкіл, а загальна їхня кількість становила 228. У цих школах навчалися 32,8 тис. учнів, що на 5,4 тис. учнів або на 19,5% більше порівняно з 2017–2018 н. р. Результати зіставного та порівняльного аналізу доводять наявність кількісних і якісних зрушень у поступі загальноосвітньої школи I ступеня приватної форми власності в руслі розбудови системи освіти України (1991–2018). Якісний вимір змін досліджуваного феномену розглядаємо на тлі педагогічних інновацій, внеску педагогів-практиків.

У третьому розділі – **«Педагогічні інновації в поступі приватних загальноосвітніх шкіл першого ступеня в Україні (1991–2018)»** – висвітлено вплив педагогічних інновацій і продуктивних практик на розвиток загальноосвітніх шкіл I ступеня приватної форми власності в структурі системи освіти України.

Досліджено педагогічні інновації, що увиразнювали діяльність загальноосвітніх шкіл I ступеня приватної форми власності та впливали на зміни в історико-педагогічному поступі (1991–2018). Виявлено, що впровадження в освітній процес у ліцеї «Гранд» технології Accelerative Learning дає змогу учням засвоїти навчальний матеріал під час уроку, без домашніх завдань (окрім читання літературних творів чи вивчення їх напам'ять). Дієвими є інноваційні технології: комп'ютерні, ігрові

(ділові, економічні та соціально-політичні ігри), тренінгові технології (інформаційно-комп'ютерні тренінги, тренінги життєвих умінь) та творчі проекти. Інноваційна діяльність навчально-виховного комплексу дитячий садок-початкова школа «Золотої рибки» (м. Суми) ґрунтується на основних принципах: наступності розвитку й освіти дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.

Встановлено системний характер упровадження педагогічних інновацій в освітній процес Одеської приватної гімназії «Мрія», що ґрунтуються на провідних ідеях: відкритості освітнього середовища, поважного ставлення до учнів, батьків і педагогів, створення сприятливого середовища для розвитку учнів відповідно до їхніх індивідуальних освітніх інтересів і потреб задля забезпечення наступності на різних ступенях шкільної освіти, педагогічної підтримки особистісних і освітніх досягнень учнів. Педагогічні інновації представлені програмами «Тімблдінг», «Батьківські дні», «Соціально-педагогічний розвиток комплексу», «Програма підтримки талановитих дітей», «Розвиток виховної системи», «Розвиток інфраструктури школи». З'ясовано, що у Полтавському приватному навчально-виховному комплексі «Паросток» (ЗНЗ–ДНЗ) запроваджено блочну систему навчання. Це дає змогу будувати освітню діяльність з опорою на рефлексію учнів, які наприкінці тижня заповнюють графу в щоденнику з завданнями рефлексивного характеру («Я зумів...», «Я навчився», «Я вдячний», «Моя добра справа»). Впроваджені педагогічні інновації та практики (авторський щоденник) уможливили реалізацію моделей школи екології дитинства та школи-родини.

Досліджено практики інтеграції державних стандартів змісту освіти з духовно-моральним християнським вихованням учнів у Католицькій школі святого Василя Великого (м. Івано-Франківськ), збагачення освітнього середовища школи партнерською взаємодією педагогів і батьків, учнів та громадських (християнських) спільнот. Школа реалізує концепцію ліберальної освіти.

У руслі розкриття сутності педагогічних інновацій, їхнього впливу на поступ школи «Школа вільних та небайдужих» (м. Львів) з'ясовано магістральні організаційно-педагогічні ідеї: створення умов для психологічної захищеності та задоволення основних потреб дитини в розвитку особистісно значущих якостей, самореалізації у найважливіших для неї сферах життєдіяльності. Задля їхньої реалізації впроваджують технології тематичного, інтегрованого навчання, вдосконалюють зміст навчання учнів початкової школи, впроваджують нові предмети: мислення, дизайн, танці, театр, урок щастя (розвиток емоційного інтелекту), кулінарія, дебати. Відповідно до місій і візій школи вчителі роблять практичний вклад у розвиток змістово-методичного забезпечення освітнього процесу: авторські підручники з математики (О. Гісь, І. Філяк), «Я досліджую світ» (О. Волощенко, О. Козак), «Рідної мови» (У. Добріка) розроблені відповідно до програми НУШ-2. Технологію інтегрованого навчання розкрито в процесі вивчення математики, літературного читання, розвитку зв'язного мовлення. За результатами дослідження встановлено першорядність педагогічних інновацій і педагогічних практик, їхній вплив на зміни у поступі загальноосвітніх шкіл І ступеня приватної форми власності в Україні (1991–2018).

ВИСНОВКИ

Історико-генетичний і системний аналіз розвитку загальноосвітніх шкіл першого ступеня приватної форми власності в Україні (1991–2018) дали змогу зробити такі висновки.

1. У дисертації реалізовано концептуальні ідеї щодо соціально-економічних, політичних впливів на формування цілей, змісту, технологій та організації освіти учнів у початковій школі. З'ясовано поступ загальноосвітніх шкіл першого ступеня у перебігу розбудови системи освіти України в хронологічних межах дослідження. Уточнено зміст поняття «розвиток загальноосвітніх шкіл I ступеня приватної форми власності». У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та розв'язання наукової проблеми розвитку загальноосвітніх шкіл першого ступеня приватної форми власності в Україні (1991–2018), що уможливило з'ясування сутності феномену поступу в їхньої діяльності, детермінованого вимогами суспільства, впливом освітніх парадигм та взаємозв'язками між запитами суспільства на освіту учнів і батьків, соціально культурних та релігійних середовищ, а також педагогічної науки, педагогічних інновацій і внеску вчителів-практиків.

Встановлено, що наукова проблема дослідження не була предметом комплексного вивчення у визначених територіальних і хронологічних межах і як окрема історико-педагогічна проблема вона не досліджувалася. З опорою на наукові підходи, обґрунтовані українськими вченими, згідно з принципами інтердисциплінарності, достовірності, системності виокремлено шість груп джерел: законодавчо-нормативні, інтерпретаційні, наративні, дидактичні, довідкові.

Уточнено поняття та розкрито сутнісні особливості означеного феномена «розвиток загальноосвітніх шкіл I ступеня» в контексті наукової проблеми, що полягає в пріоритеті прав батьків щодо вибору цілей початкової освіти своїх дітей, творчій взаємодії педагогів, батьків і громадянського суспільства щодо організації та супроводу фінансового, культурно-просвітницької поступу приватних шкіл у системі освіти України.

Доведено, що феномен загальноосвітніх шкіл I ступеня приватної форми власності є предметом дискурсу як в науковому середовищі, так і серед педагогів-практиків. Становлення та розвиток загальноосвітніх шкіл I ступеня приватної форми власності – це процес, зумовлений насамперед соціально-економічними зрушеннями в умовах дерадянзації, деполітизації системи шкільної освіти та розбудови ринкової економіки й законодавчого вноормування приватної форми власності в галузі шкільної освіти.

2. Розроблено на засадах цивілізаційного, парадигмального, диференційованого підходів періодизацію розвитку загальноосвітніх шкіл першого ступеня приватної форми власності. Відповідно до соціального і педагогічного критеріїв охарактеризовано періоди та етапи в них. Періодизація є умовною, орієнтованою на особливості досліджуваної проблеми. У розробленій періодизації виокремлено I період становлення законодавчої та нормативної бази діяльності закладів шкільної освіти приватної форми власності (1991–2000). У цьому періоді виокремлено три етапи: I етап (1991–1994) – становлення приватних загальноосвітніх шкіл першого ступеня в системі шкільної освіти незалежної України; II етап (1994–1996) –

розвиток моделей загальноосвітніх шкіл I ступеня приватної форми власності різних типів і структур; III етап (1996–2000) – утвердження поступу приватних загальноосвітніх шкіл у системі освіти України.

У II періоді (2000–2018) – розвиток мережі загальноосвітніх шкіл I ступеня приватної форми власності – виокремлено два етапи: (2000–2007) – зростання гальмівних чинників впливу на розвиток загальноосвітніх шкіл I ступеня приватної форми власності, (2007–2018) – урізноманітнення моделей і структур загальноосвітніх шкіл I ступеня приватної форми власності.

Доведено, що оновлення законодавчо-правової бази сприяло розбудові національного шкільництва в Україні на ґрунті особистісно орієнтованої парадигми й було суголосним із тогочасними соціально-економічним і політичним потребам щодо розвитку загальноосвітніх шкіл I ступеня як державних, так і тих, що були приватної форми власності.

3. Розкрито феномен розвитку загальноосвітніх шкіл I ступеня у перебігу історико-педагогічного поступу (1991–2018), що відносимо до двох охарактеризованих періодів. За результатами історико-педагогічних пошуків з'ясовано сутність означеного феномена, що полягає в пріоритеті прав батьків щодо вибору цілей початкової освіти своїх дітей, творчій взаємодії педагогів, батьків і громадянського суспільства щодо фінансування організації та супроводу освітнього, культурно-просвітницького поступу загальноосвітніх шкіл I ступеня в системі освіти України.

За результатами студіювання документів (опублікованих і неопублікованих) з архівів загальноосвітніх шкіл приватної форми власності та дидактичних джерел (навчальних планів, програм, підручників, посібників) встановлено інноваційний поступ загальноосвітніх шкіл I ступеня приватної форми власності, що в роки I періоду (1991–2000) характеризується урізноманітненням їхніх моделей і структур. Виявлено ті, що користувалися запитами соціального середовища найбільше: дитячий центр («Плекальня», м. Київ) – загальноосвітня школа I ступеня, школа-дитячий садок («Лісова казка», м. Київ; «Перша ластівка», м. Івано-Франківськ) із поглибленим вивченням окремих предметів і авторськими методиками навчання; авторська загальноосвітня школа «Тривіта», м. Львів (автор проєкту Марія Чумарна); модель відкритого освітнього простору: загальноосвітня школа I ступеня «Афіни» (м. Київ), загальноосвітня школа I ступеня в структурі школи-гімназії («Відродження», м. Львів) та ін.

Виявлено зміни у поступі загальноосвітніх шкіл I ступеня приватної форми власності увиразнені, порівняно з попереднім періодом започаткування діяльності українських греко-католицьких шкіл, що поєднували вивчення основ наук і моральне та інтелектуальне зростання особистості з релігійним вихованням (м. Івано-Франківськ – Католицька школа, Католицька школа святого Василя Великого); Школа Святої Софії (м. Львів). У роки, що віднесені до II періоду (2000–2018) збільшилась чисельність модерних моделей загальноосвітніх шкіл, а саме: модель мережеских шкіл КМДШ (м. Київ, м. Львів), «Еколенд» (м. Львів), «Think Global» (у містах Київ, Тернопіль, Львів, Харків, Ірпінь, Хмельницький, Вінниця, Луцьк, Кременчук), «Школа вільних та небайдужих» (м. Львів). Мережева модель

приватних загальноосвітніх шкіл ґрунтується на педагогічно доцільному середовищі, що забезпечує якісну освіту, практичний досвід, здатність і готовність особистості приймати рішення на основі цінностей, робити власний вибір та творити власне майбутнє. Загальноосвітні школи I ступеня приватної форми власності розвивались як за участі провідних українських педагогів, так і за сприяння зарубіжних консультантів.

Феномен розвитку загальноосвітніх шкіл I ступеня приватної форми власності в Україні полягав у залученні ресурсів та партнерській взаємодії батьків, громадянського суспільства, культурно-релігійних та фахових середовищ, що в умовах державної підтримки уможливило збільшення не лише чисельності шкіл, але й створення оригінальних моделей їхньої діяльності.

4. Досліджено та схарактеризовано педагогічні інновації та корисні практики, що сприяли поступові загальноосвітніх шкіл I ступеня приватної форми власності в Україні в хронологічних межах дослідження. Актуалізовано впровадження в освітній процес елементів європейської педагогіки кінця XIX – початку XX століття: Ф. Фребеля, М. Монтесорі, Вальдорфської педагогіки та американської технології (Дальтон-план). На розвивальний процес впливали елементи етнопедагогіки та основ християнської освіти, новітні освітні технології та інноваційні засоби навчання. Нові підходи і технології, що становили інтерес, були вартісними для батьків та учнів і сприяли становленню конкурентоспроможних шкіл, у яких вдало вибудовували інноваційну освітню стратегію, що відповідало потребам засновників, благодійників й організаторів. Упровадження технології Accelerative Learning, комп'ютерних технологій у сув'язі з традиційними та особистісно орієнтованими технологіями, проблемним та інтерактивним навчанням сприяли зростанню якості освіти учнів та формуванню позитивних образів шкіл.

Доведено, що поступ загальноосвітніх шкіл I ступеня приватної форми власності характеризується збагаченням освітнього процесу педагогічними інноваціями та практиками, продуктивною співпрацею з науково-дослідними інститутами АПН (НАПН) України, зарубіжними партнерами. Зміст навчання учнів у початковій загальноосвітній школі (I ступеня) збагачувався культурними надбаннями з урахуванням регіональних особливостей і нових концептів: освіта як підготовка для життя у соціумі, відкритість освітнього середовища, розвиток вільної особистості з критичним мисленням і здатністю до саморозвитку. З'ясовано, що поєднання інновацій і традицій, змістовних авторських практик сприяло зростанню кількісних і якісних показників розвитку загальноосвітньої школи I ступеня приватної форми власності в територіальних і хронологічних межах дослідження.

Проведене дисертаційне дослідження не претендує на висвітлення всіх аспектів наукової проблеми розвитку загальноосвітніх шкіл I ступеня в окреслених хронологічних і територіальних межах. Подальших студій потребують питання щодо підручникотворення для учнів приватних шкіл, регіональні та культурні аспекти функціонування приватних ЗЗСО (початкових шкіл), реалізації наступності в ЗЗСО приватної форми власності.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації

1. Пилипів О. Рецепція становлення та розвитку початкових (державних і приватних) шкіл в Україні в діахронічному ракурсі. *Молодь і ринок: науково-педагогічний журнал*. Дрогобич. 2015. № 3 (122). С. 170–174.

2. Пилипів О. Діяльність приватних ЗОШ І ступеня в Україні: історія і сучасність. *Людинознавчі студії: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Дрогобич. 2015. Вип. 1/(33). С.156–162.

3. Пилипів О. Специфіка прогресивних ідей діяльності українських приватних початкових шкіл кінця ХХ – початку ХХІ століть. *Обрії: науково-педагогічний журнал*. Івано-Франківськ. 2015. № 1 (40). С. 34–36.

4. Пилипів О. Християнські цінності як фактор соціалізації молодших школярів у сім'ї. *Гірська школа Українських Карпат: наукове фахове видання з педагогічних наук*. Івано-Франківськ. 2015. № 12–13. С. 166–168.

5. Pylypiv O. Integrated approach to learning (on the example of a private institution «School of the free and responsive»). *Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University*. 2020. Volume 7. №. 1. P. 214–222.

6. Pylypiv O. Transformation of professional requirements for teachers of private primary schools in Ukraine (1990–2010). *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2020. № 5(33). Vol. 3. P.14–18.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

7. Dzhus O., Pylypiv O. The development of the first degree of secondary schools in private ownership in Ukraine (the end of XXth and early XXIst century). *Theory and Practice of Future Teacher's Training for Work in New Ukrainian School: monograph / Edit. I. F. Prokopenko, I. M. Trubavina*. Prague, OKTAN PRINT s. r. o., 2020. P.182–191.

8. Пилипів О. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до роботи в приватних навчальних закладах. *Розвиток української та польської освіти і педагогічної думки (XIX–XXI ст.)*. Т. 6 Приватна освіта в Україні і Польщі: історико-педагогічні аспекти становлення, сучасний стан і перспективи розвитку: зб. наук. пр./ за ред. Д. Герцюка і І. Мицишин. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2016. С. 393–400.

9. Пилипів О. Діяльність приватних ЗОШ І ступеня в Україні: минуле і майбутнє. *Педагогічна теорія і практика в контексті інтеграційних процесів: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Тернопіль, 25–26 квітня 2014р.:* зб. статей. Тернопіль, ТНЕУ, 2014. С. 146–149.

10. Пилипів О. Реалізація ідей родинної педагогіки Мирослава Гнатовича Стельмаховича в приватних ЗОШ І ступеня. *Мирослав Гнатович Стельмахович – видатний український педагог: зб. матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Івано-Франківськ, 5-6 червня 2014р.* Івано-Франківськ, 2014. С. 143–146.

11. Пилипів О. Організація навчально-виховного процесу в приватних загальноосвітніх школах І ступеня в контексті ідей К. Д. Ушинського. *Педагогічна система К. Д. Ушинського і сучасність: матеріали Регіональної науково-практичної конференції, м. Львів, 12 червня 2014р.:* зб. статей. Львів, 2014. Вип. 6. С. 154–160.

12. Пилипів О. З. Становлення та розвиток державних і приватних шкіл I ступеня в Україні. *Наука України. Перспективи та потенціал*: матеріали XII Всеукраїнської з міжнародною участю науково-практичної заочної конференції, м. Одеса, 20–21 лютого 2015р.: зб. статей. Одеса, 2015. С. 74–77.

13. Пилипів О. Організація навчально-виховного процесу у початковій ланці приватних католицьких шкіл. *Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації*: матеріали I Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, м. Переяслав-Хмельницький, 21–22 лютого 2015 р.: зб. наук. праць. Переяслав-Хмельницький, 2015. Вип. 1. С. 252–255.

14. Пилипів О. З. Роль сім'ї в процесі соціалізації учнів початкових шкіл на тлі християнських цінностей. *Актуальні проблеми педагогічної науки*: матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної заочної конференції, м. Миколаїв, 13–14 березня 2015р.: зб. статей. Миколаїв, 2015. С. 129–132.

15. Пилипів О. Розробка теоретичних засад діяльності приватних початкових шкіл в Україні (кінець XX – початок XXI століття). *Актуальні проблеми сучасної соціології, соціальної роботи та професійної підготовки фахівців*: матеріали доповідей та повідомлень Міжнародної науково-практичної конференції м. Ужгород, 16 вересня 2016р. С. 136–138.

16. Пилипів О. З. Інтегрований підхід до навчання у школах I ступеня приватної форми власності як основа НУШ. *Досвід роботи сучасного вчителя: практичні розробки та теоретичні надбання*: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Полтава, 07 квітня 2020р.: Центр прогресивної освіти «Генезум», Полтава. 2020. С. 98–101.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

17. Пилипів О. З. Християнські цінності у сім'ї та початковій школі – основа формування духовного розвитку суспільства. *Філософсько-психологічні аспекти духовності в діяльності громадських організацій*: міжнародна наук.-практ. конф.: Збірник тез V Міжнародної науково-практичної конференції «Філософсько-психологічні аспекти духовності в діяльності громадських організацій», 22 квітня 2020 р. / за ред. Л.В. Рижак; відповід. за вип. Н. І. Жигайло, Ю. В. Максимець. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2020. С. 140–144.

18. Пилипів О. Національне виховання у приватних католицьких школах в контексті ідей Б. Ступарика. *Краєзнавець Прикарпаття*. Івано-Франківськ. 2015. № 26. С. 45–46.

19. Pylypiv O. Z. Training of future teachers to work in private educational establishments of the Ist level. *International periodic scientific journal «SWorldJournal»*. Vol. J21508 (9). 2015. С. 33–37.

АНОТАЦІЇ

Пилипів О. З. Розвиток загальноосвітніх шкіл першого ступеня приватної форми власності в Україні (кінець ХХ – початок ХХІ століття). – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. – Київський університет імені Бориса Грінченка, Київ, 2021.

Вперше здійснено цілісне і системне історико-педагогічне дослідження наукової проблеми феномену розвитку загальноосвітніх шкіл першого ступеня приватної форми власності в Україні (1991–2018); схарактеризовано зміни у їх поступі. За хронологічним і тематично-проблемним критеріями систематизовано джерела дослідження за групами: інтерпретаційні, законодавчо-нормативні, нарративні, дидактичні, опубліковані та неопубліковані документи, довідкові. Розроблено періодизацію, виокремлено і схарактеризовано два періоди: становлення законодавчої та нормативної бази діяльності загальноосвітніх шкіл приватної форми власності (1991–2000), розвиток мережі загальноосвітніх шкіл першого ступеня приватної форми власності (2000–2018). У кожному періоді виокремлено етапи, що відображають сутнісні ознаки змін щодо законодавчо-нормативного забезпечення функціонування, організації та змістово-технологічного забезпечення у поступі загальноосвітньої школи першого ступеня приватної форми власності в освітньому просторі України. Висвітлено феномен розвитку загальноосвітніх шкіл першого ступеня приватної форми власності в системі освіти України; розкрито особливості організації та продуктивні практики їх діяльності. Схарактеризовано вплив педагогічних інновацій і модерних практик на збагачення освітнього простору початкових шкіл, що можуть бути корисними в розбудові нової української школи.

Ключові слова: загальноосвітня школа першого ступеня, школи приватної форми власності, заклади загальної середньої освіти (початкова школа), розвиток, авторські школи, школа – дитячий садок, типи закладів загальної середньої освіти, система шкільної освіти України, НУШ.

Пылыпив О. З. Развитие общеобразовательных школ первой ступени частной формы собственности в Украине (конец ХХ – начало ХХІ века). – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01 – общая педагогика и история педагогики. – Киевский университет имени Бориса Гринченко, Киев, 2021.

Впервые осуществлено системное историко-педагогическое исследование научной проблемы феномена развития общеобразовательных школ первой ступени частной формы собственности в Украине (1991–2018). По хронологическому и тематически-проблемному критериям систематизированы источники исследования по группам: интерпретационные, законодательно-нормативные, нарративные, дидактические, опубликованные и неопубликованные документы, справочные. Разработана периодизация, выделены и охарактеризованы два периода: становление законодательной и нормативной базы деятельности общеобразовательных школ

частной формы собственности (1991–2000), развитие сети общеобразовательных школ первой ступени частной формы собственности (2000–2018). В каждом периоде выделены этапы, отражающие сущностные признаки изменений в контексте законодательно-нормативного обеспечения функционирования, организации и содержательно-технологического обеспечения в развитии общеобразовательной школы первой ступени частной формы собственности в образовательном пространстве Украины. Освещены феномен развития общеобразовательных школ первой ступени частной формы собственности в системе образования Украины. Охарактеризовано влияние педагогических инноваций и современных практик на обогащение образовательного пространства начальных школ, которые могут быть полезными в развитии новой украинской школы.

Ключевые слова: общеобразовательная школа первой ступени, школы частной формы собственности, учреждения общего среднего образования (начальная школа), развитие, авторские школы, школа-детский сад, типы заведений общего среднего образования, система школьного образования Украины, НУШ.

Pylypiv O. Z. Development of private secondary schools of the first degree in Ukraine (late XX – early XXI century). – As a manuscript.

The thesis research for the degree of a Candidate of pedagogical sciences in speciality 13.00.01 – General pedagogics and history of pedagogy. – Borys Grinchenko Kyiv University, Kyiv, 2021.

For the first time, a systematic historical and pedagogical study of the scientific problem of the phenomenon of private secondary schools of the first degree development in Ukraine (1991–2018) was carried out as well as the changes in the progress of this segment of history were characterized.

The sources of research are systematized according to chronological and thematic-problematic criteria; interpretive, legislative and normative, narrative, didactic, published and unpublished documents as well as reference books are singled out and characterized.

The concept of «development of private secondary schools of the first degree in the outlined territorial and chronological» as historical and pedagogical (phenomenon) is specified, which is characterized by the dynamics of quantitative and qualitative changes due to the demands of society and parents for primary education and preparation for life in a changing world.

The legislative and normative regulation of the formation and development of secondary schools of private ownership within the chronological boundaries (1991–2018) is studied; the changes of concepts in the course of history in accordance with the normative acts of that time are specified, namely «secondary school of the first degree» was introduced into scientific circulation in 1991 by the Law of Ukraine «On Education»; «General educational institution of I-III degrees» (2000), Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine № 964 «On approval of the Regulations on general educational institution»; «Institution of general secondary education» (2017), the Law of Ukraine «On Education».

The state of research of various aspects in the context of a scientific problem is clarified; in accordance with the paradigmatic, civilizational, differentiated approaches, the

periodization of the progress of the private secondary school of the first degree in the specified period of history is developed as well as two periods and stages in them are substantiated. The period of formation of the legislative and regulatory framework of private secondary schools (1991–2000) has got three stages: (1991–1994) the formation of private secondary schools in the school system of independent Ukraine, (1994–1996) the development of variable models of private secondary schools of the first degree of different types and structures, (1996–2000) the approval of private secondary schools in the education system of Ukraine. The period of development of the network of private secondary schools of the first degree (2000–2018), has got two stages: (2000–2007) the growth of inhibitory factors influencing the development of private secondary schools of the first degree (2007–2018) the diversification of types and structures of private secondary schools of the first degree.

The phenomenon of development of private secondary schools of the first degree in the education system of Ukraine is highlighted. The peculiarities of the organization of general education schools of the first degree of different types and structures are revealed: «First Swallow» kindergarten-school (Ivano-Frankivsk), «Catholic School of St. Basil the Great» primary school (Ivano-Frankivsk), «School of St. Sophia» (Lviv), «Schools of the Free and Caring» (Lviv), «Goldfish» school (Sumy), Odessa private gymnasium «Dream», gymnasiums «Apogee» (Kyiv) and «Renaissance» (Lviv), Poltava private educational complex «Parostok» (ZNZ-DNZ), secondary school in the structure of the lyceum «Grand» (Kyiv), author's school of the first degree «Trivita» (Maria Chumarna, Lviv), as well as numerous network schools, namely: Think Global, Specialized school of I-III degrees «Creative International Children's School», educational complex Kindergarten-school-lyceum «Ekoland».

Productive practices are characterized: introduction of pedagogical ideas of Maria Montessori to provide conditions for individual development of each child; the elements of Waldorf pedagogy – assistance in revealing the abilities and talents of students; Dalton plan – learning on the principles of free choice, independence and cooperation; organization of educational activities on Christian values; technologies of integrated and interactive learning. The semantic and methodological features of the educational process in private primary schools are revealed: the expansion of the palette of humanities (rhetoric, lessons of happiness, theater, Christian ethics, design, healthy eating, thinking), use of author's textbooks. The influence of pedagogical innovations and modern practices on the enrichment of the educational space of primary schools is studied, which can be useful in the development of a new Ukrainian school.

Ways of implementing pedagogical innovations and practices in the development of various models of primary schools as well as characteristics of the transformation of private secondary schools of the first degree in the modernization of the education system of Ukraine on the basis of personality-oriented paradigm acquired further development.

Key words: secondary schools of the first degree, schools of private form of ownership, institutions of general secondary education (primary school), development, author's schools, school – kindergarten, types of secondary schools, school education system of Ukraine, NUS.